

Afganistano kariai. Epilogas ⁽¹²⁾

2010-02-19, 12:00 Zigmās STANKUS

Minėdamas 30 metų sukaktį nuo Afganistano karo pradžios (1979 12 24), „Vakarų ekspresas“ porą pastarųjų mėnesių spausdino ištraukas iš leidyklos „Knygius“ leidžiamos dokumentinės publicistinės knygos „Afganistano kariai“, kurią parašė uostamiesčio žurnalistas Mindaugas Milinis. Reaguodamas į komentarus prie publikacijų interneto portale www.ve.lt, šio karo dalyvis, dviejų knygų - „Kaip tampama albinosais“ ir „Miražas“ - autorius Zigmās Stankus padarė išvadą, kad iki šiol daug kas iki galo taip ir nesupranta, kas gi ten iš tiesų vyko, todėl ciklo pabaigai pateikė savo apibendrinimus.

Norint iki galo suprasti viso to karo politikos absurda, reikia žinoti, kad TSRS kariavo su praktiškai visomis dabar Afganistane esančiomis šalimis, kurios gausiai finansavo Pakistano teritorijoje specialiose stovyklose apmokytus modžahedus.

Paskelbtas embargas sovietinei naftai, dujoms, metalui, draudimas pirkti kviečius iš Kanados ir dar daug visokių apribojimų, neskaitant karo Afganistane išlaidų, ir tapo pagrindine priežastimi, lėmusia galutinę sovietų imperijos demoralizaciją ir žlugimą. Bet atsakomybę už to karo pasekmes - 2 mln. vien afganų tautos pabėgėlių, milijoną

žuvusių, šalies sugriovimą - turėtų prisimti ne tik Rusija, kaip TSRS

įsipareigojimų vykdytoja, bet visos šalys, dalyvavusios tame „Didžiajame žaidime-2“.

Istorijos ratas apsisuko, vienos imperijos žlunga, kitos atsiranda, ir tampa aišku, kad tiek „Didysis žaidimas-1“, tiek „Didysis žaidimas-2“, tiek ir dabartiniai įvykiai Afganistane nėra didžiųjų imperijų noras padėti tai šaliai, kaip skelbiama. Nes tai

- tik dar vienas įtakos zonų dalinimasis tarp galingųjų.

1979-1989 metais Afganistane vykusį karinį kampaniją neretai neteisingai yra vadinama TSRS ir Afganistano karu. Afganistano teritorija tiesiog tapo karo placdarmu, mūšio lauku, kuriame sovietų pusė panaudojo savo ginkluotąsias pajėgas, o JAV ir jos sąjungininkės, įvairiausiais metodais kurstydamos ir finansuodamos afganų pasipriešinimą, kaip pačios teigė, „kariavo su pagrindiniu priešu svetimomis rankomis, tam išleisdamos vos keletą milijardų..“

1979 m. TSRS CK sprendimu į Afganistaną įvesta tarybinė armija. Pretekstas - internacionalinė pagalba broliškai tautai. O tikrovėje - baimė, kad vidinių neramumų ir partijų vadovų rietenų draskomi afganų tautos lyderiai kreipsis pagalbos į NATO bloko ar kitas priešiška nusiuteikusias šalis.

Tarp kapitalizmo ir komunizmo ideologijas palaikančių šalių tebevyko šaltasis karas. JAV kariniai specialistai, išstudijavę padėtį Afganistane, rekomendavo savo šalies Senatui nuo 300 tūkst. iki milijardo dolerių padidinti pagalbą besikuriančiai ginkluotai Afganistano opozicijai, siekti, kad jėgų santykis būtų keturi maištininkai prieš vieną sovietų kareivį, išnaudojant vietinių drąsą ir religinius ypatumus.

JAV politiką Afganistano atžvilgiu parėmė didesnė dalis islamo pasaulio ir visos NATO šalys. Pakistano, Irano teritorijose įkurtos karinės stovyklos, kuriose Vakarų šalių kariniai instruktoriai ėmė ruošti ir partizaniniam pasipriešinimui už Alachą mirti pasirošusius modžahedus. Paskelbtas džihadas.

Karas užtruko dešimt metų, vien TSRS neteko apie 20 tūkst. karininkų ir kareivių, sužalotų - triskart daugiau. Manoma, kad Afganistane per sovietinę okupaciją žuvo, buvo sužalota ar neteko pastogės pusė šalies gyventojų.

Afganistane dislokuotos sovietų armijos dalinių vadai jau pirmaisiais metais susidūrė su nenumatytais sunkumais: armiją sudarė ne profesionalai, o 18-20 metų šauktiniai ir nedidelė dalis karininkų bei liktinių. Nei kareiviai, nei karininkai nebuvo moraliai paruošti karui: juos tiesiog be jokių instruktažų iš dislokacijos bazių Sovietų Sąjungoje sausuma arba oru permetė į Afganistaną, tiesiog į mūšį.

Ir jau pirmose armijos operacijose, tiesioginio kontakto su vietiniais metu, nežinant musulmoniškų papročių savitumo, padaryta daug nepataisomos žalos. Kareivių buities sąlygomis nebuvo tinkamai pasirūpinta, jie šalo palapinėse, buvo prastai maitinami. Atlyginimų pirmą pusę metų iš viso nemokėjo. Kareiviai, bėgdami nuo niūrios kasdienybės, ėmė vartoti narkotikus - hasišą, kurio Afganistanas pagamina tiek, kad net karo metais iš pardavimo uždirba keliasdešimt milijardų dolerių. Prasidėjo plėšikavimai: iš vietinių atiminėjami pinigai, laikrodžiai, magnetofonai, plėšiamos smulkios parduotuvės...

Garsus tadžikų vadas Ahmad Šach Masud, ilgai ir sėkmingai vadovavęs Painšero slėnio gynybai, apie savo priešus - tarybinius karius, paklaustas korespondentų, atsakė: „Gerai fiziškai ir taktiškai paruošti, labai gera karinė technika, bet per jauni...“

Globalizacijos tyrinėjimų Centras 2001 metų spalį paskelbė 1998 metais darytą interviu su Zbigniew Brzezinski, JAV prezidento Jimmy Carter nacionalinio saugumo patarėju, kuris patvirtino, kad JAV Centrinės žvalgybos valdybos (CŽV) intervencija į Afganistaną prasidėjo anksčiau nei 1979 metų sovietų invazija. Kitaip tariant, JAV prezidento sprendimas įsikišti ir destabilizuoti Afganistaną buvo pagrindinė priežastis, kodėl ši tauta buvo naikinama.

Čia pateikiamos ištraukos iš minėto interviu.

Buvęs CŽV vadovas - Robert Gates - savo memuaruose „From the Shadows“ („Iš šešėlių..“) pareiškė, kad amerikiečių žvalgyba pradėjo talkinti modžahedams likus 6 mėnesiams iki sovietų intervencijos. Ar tai tiesa?

Taip. Pasak oficialiosios istorijos versijos, CŽV pagalba modžahedams prasidėjo 1980 metais, po to, kai sovietų armija įsiveržė į Afganistaną 1979 m. gruodžio 24 d. Tačiau realybėje buvo visiškai priešingai. 1979 m. liepos 3 d. prezidentas J. Carter pasirašė pirmąją direktyvą, kuri numatė slapta pagalbą prosovietinio režimo oponentams Kabule. Tą pačią dieną aš prezidentui paaiškinau, kad, mano nuomone, tokia pagalba sukels sovietų armijos intervenciją.

Nepaisydamas šios rizikos, jūs buvote šios slaptos pagalbos šalininkas. Galbūt jūs pats norėjote sovietų armijos įsiveržimo ir siekėte išprovokuoti karą?

Buvo nevisiškai taip. Mes nespaudėme rusų įsiveržti, bet sąmoningai padidinome jų įsiveržimo galimybę.

Kai sovietai teisinosi įsiveržę todėl, kad norėjo kovoti su slapta JAV įtaka Afganistane, žmonės jais netikėjo. Deja, tame buvo dalis tiesos. Ar šiandien jūs dėl ko nors apgailėstaujate?

Dėl ko turėčiau apgailėstauti? Ta slapta operacija buvo puiki idėja. Ji įvedė rusus į spąstus Afganistane, o jūs norite, kad aš kažko galėčiau? Ta diena, kai rusai oficialiai peržengė šalies sienas, aš parašiau prezidentui, kad mes dabar turime galimybę atsirevanšuoti Rusijai už Vietnamo karą. Beveik dešimtmetį Maskva turėjo kariauti, nors tam nepritarė valdžia. Tai buvo konfliktas, kuris lėmė sovietų imperijos demoralizaciją ir galutinį žlugimą.

Zigmās STANKUS